

ПРИВАТНІ КОЛЕКЦІЇ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН

Розглядаються різноманітні аспекти формування і функціонування приватних художніх колекцій, їх видові і типологічні ознаки. Приватні колекції охарактеризовані як сегмент арт-ринка, в існуванні та розвитку якого вони виконують важливі функції.

Колекціонування творів мистецтва як одне з явищ духовної культури існує більш двох тисяч років. Відомими колекціонерами в Україні були представники родин Галаганів, Кочубеїв, Тарновських, Терещенків та Харитоненків. Початок колекціонування на Слобожанщині відноситься до XVIII ст. [4; 85-94]. Значні художні колекції на Сумщині побутували у садибах Алфьорових у Попівці та Кондратьєвих у Низах Сумського повіту, Капністів на Лебединщині, Харитоненків у Сумах та Наталівці. Якщо у цей час переважна більшість колекціонерів походила з дворянських родин, то у кінці XIX – початку XX ст. їх коло розширюється до бізнесменів (С. Щукін), діячів банківської справи (І. Цветков), представників науково-технічної та художньої інтелігенції (співаки Д. Гнатюк, Л. Русланова, лікарі А. Абрамян, Д. Сігалов, художники П. Корін, Т. Мавріна, музиканти С. Ріхтер, викладачі П. Луньов, І. Лучковський, краєзнавці Р. Сергієнко. Деякі з приватних колекцій стали основою для публічних музеїв (Музей Богдана і Варвари Ханенків у Києві, Третьяковська галерея у Москві).

Традиції приватного колекціонування на Слобожанщині в основному зберігалися у великих містах (Харків, Полтава, Суми). Процес розвитку цієї важливої і корисної культурної справи ускладнювався специфічною соціокультурною ситуацією, в якій постать колекціонера сприймалася соціумом неоднозначно, у кращому разі із здивуванням. У нових умовах демократизації суспільства ситуація з колекціонуванням зазнала докорінних

змін. На думку академіка Д. Сараб'янова, колекціонер перетворився у “зберігача культурних цінностей, рятувальника і будівника культури...” [6, 10]. Значною подією у ставленні суспільства до приватного колекціонування було відкриття у 1985 р. музею приватних колекцій на правах відділу Державного музею образотворчих мистецтв ім. О.С. Пушкіна. Основою для нового музею стало зібрання московського колекціонера І. Зільберштейна, яке нараховувало більше двох тисяч творів західного та російського мистецтва. Муніципальний музей приватних колекцій ім. О.В. Блещунова відкрито в Одесі.

У ХХ ст. проблеми приватного колекціонування стають предметом не тільки культурологічного, але й загально-філософського, а також конкретно-наукового (наприклад, психоаналітичного, нейрофізіологічного) аналізу. Академік І. Павлов, наприклад, вбачав в основі будь-якого колекціонування “рефлекс мети” [3, 42-46], а французький філософ і соціолог Ж. Бодрійяр – у старовинних речах, які виконують системну функцію знака, – ностальгію та втечу від дійсності. Важливе місце у збиранні творів мистецтва відводив психологічним чинникам колекціонер і художник С. Щербатов, який зазначав з цього приводу: “Каждое ценное собрание представляет собой “исторический интерес” в иной плоскости, заключаая психологический интерес. Оно выявляет лик собирателя, отражая его индивидуальный духовный мир, его потребности” [7, 43].

Приватне колекціонування привертає увагу й діячів банківської справи. Провідний світовий експерт міжнародного ринку творів мистецтва, віце-президент групи макроекономічних досліджень Дрезднер-банку В. Вільке не тільки виділяє у приватних колекціях економічну складову, але й надає поради колекціонерам-початківцям – збирати твори не одного, а кількох сучасних художників.

У складанні колекції головним для збирача є власні мистецькі уподобання, які ґрунтуються на багатому і розвиненому естетичному

досвіді. Одним з основних завдань для колекціонера має стати визначення кордонів своєї колекції. Таким чином, приватне зібрання створюватиме відповідну картину світу для колекціонера. На значну роль самоосвіти збирача творів мистецтва зокрема вказує колекціонер А. Єр'омін – президент Міжнародного фонду Д. Штеренберга [6, 146]. Якщо людина почала серйозно займатися колекціонуванням, то через деякий час вона зможе сама розбиратися в питаннях мистецтва та інтуїтивно оцінювати якість робіт. Колекціонер виступає не тільки популяризатором свого зібрання, але й художників певної школи, напряду. Основною домінантою зібрання харківського колекціонера Б. Гриньова є твори українських митців реалістичного спрямування [8; 6, 1; 54]. Він же ініціював випуск першого в Україні довідника “Підписи і монограми художників України”. Сучасні арт-критики відзначають, що збирання творів сучасного мистецтва стає дедалі престижнішим видом колекціонування [2, 25-29]. Колекціонування може виступати і як нова форма комунікації, де головним інформаційним каналом виступає мистецьке зібрання. Збирання творів мистецтва є само по собі мистецтвом. У статті “Про долю приватних колекцій” І. Зільберштейн зазначав, що в душі у кожної людини закладена любов до світу прекрасного і потрібні лише невеликі зусилля, “щоб ця любов стала невід’ємним супутником усього свідомого життя” [3; 43]. Аналіз історичного матеріалу з цього питання дає можливість класифікувати приватні колекції за видовими ознаками:

- колекція, яка виникла завдяки волі високоінтелектуальної особистості і яка несе на собі відбиток смаків колекціонера (зібрання Г. Костакі, Д. Сігалова);
- колекція, яка склалася в результаті життя кількох поколінь культурних родин (колекції Тарновських, Шереметєвих, Юсупових);
- колекція як прояв особистого смаку та школа його розвитку (колекції І. Диченка, І. Зільберштейна);
- приватна колекція як форма інвестиції капіталу;

- колекція, яка не збиралася спеціально, а склалася в результаті життя кількох поколінь.

Серед типів колекцій слід відзначити такі:

- монографічна колекція;
- тематична колекція;
- колекція змішаного типу;
- колекція як прообраз загальнодоступного музею у майбутньому (мистецькі зібрання П. Третьякова, І. Зільберштейна).

Приватні колекції є одним із сегментів арт-ринку, виконуючи важливі функції в його існуванні та розвитку:

- колекціонування є частиною художнього процесу, в якому беруть участь представники різних прошарків соціуму;
- приватні колекції є важливою складовою художнього ринку, впливаючи практично на всі його ланки;
- твори з приватних колекцій доповнюють історію мистецтва завдяки показу на виставках, публікаціям та переданням або продажу до державних музейних зібрань;
- попадаючи на аукціони та переходячи з однієї колекції до іншої, мистецькі твори суттєво впливають на процес ціноутворення;
- приватні колекції є елементом самоутвердження індивіда як творчої особистості;
- складання приватного зібрання є творчим процесом з притаманними йому особливостями.

Галерея мистецтв “Академічна” звертає постійну увагу на популяризацію приватних та корпоративних колекцій на Сумщині шляхом влаштування виставок і мистецьких вечорів [5, 170-174]. В експозиції виставки, підготовленої до конференції, вміщено твори живопису і графіки з приватних зібрань викладачів і співробітників Української академії банківської справи. Сюди увійшли твори митців Сумщини (І. Гапochenко, Б. Данченко, Г. Петренко, С. Побожій, І. Проценко,

В. Смирнов, С. Степанов, В. Чевгуз, О. Чередниченко, І. Шаповал, І. Швачунов, М. Юденков), Києва (В. Рибачук), Дордрехта (Хенк Ван Дален), Геттінгена (В. Куц). Деякі з них експонувалися на виставках у галереї, але більша частина вперше представлена для глядача. Проте головну увагу звернуто на володаря творів – колекціонера, адже кожна колекція відображує й образ її творця, володаря.

Подальшій перспективі розвитку приватного та корпоративного колекціонування можуть сприяти наступні чинники:

- покращення економічного стану в країні;
- поява міцного середнього класу – одного з основних споживачів мистецтва;
- формування в суспільстві позитивного ставлення до колекціонування взагалі та до колекціонування творів мистецтва зокрема;
- активна участь художніх музеїв та галерей у пропаганді колекціонування;
- створення у державних музеях постійно діючих експозицій колекціонерів.

Вважаємо, що виставка у галереї стане вирішальним імпульсом для майбутніх колекціонерів академії, які повинні пам'ятати, що збирач творів мистецтва повинен отримувати від колекціонування задоволення.

Література

1. Загаєцька О. Мистецька колекція родини Гриньових // Образотворче мистецтво. – 2006. – № 4(60).
2. Змеул А. Любовь с расчетом // ARTdigger. – 2005. – № 1.
3. Козлов В. Рефлекс цели // Наше наследие. – 2005. – № 74.
4. Побожій С.І. Традиції колекціонування на Слобожанщині. Історія. Приватні і корпоративні колекції. Перспективи розвитку // Сумський обласний краєзнавчий музей: історія та сьогодення. Науковий збірник. – Суми, 2005.

5. Побожій С.І. Художні моделі світобудови у колекції академії // Сучасна картина світу: інтеграція наукового та поза наукового знання. Збірник наукових праць. – Випуск 3. – Суми, 2004.

6. Роль приватних колекцій у формуванні зібрань художніх музеїв. Збірка статей за матеріалами міжнародної науково-практичної конференції. – Х., 2005.

7. Шуманова И., Иллюхина Е. Среди коллекционеров // Третьяковская галерея. – 2007. – № 3(16).

8. Passinato. Живопись. Графика: Каталог выставки произведений из коллекции семьи Б.В. и Т.В. Гриневых / Харьковский художественный музей. – Х., 2006.

Summary

S. Pobjiy. The private collections as The Social-cultural Phenomenon.

The article considers various aspects of emerging and functioning private art collections, their specific and typological features. The main focus is on private collections as a segment of art market. These collections perform important functions in the work of art market and its development.

Рукопис надіслано до редакції 17.12.2007.

Побожій С. І. Приватні колекції як соціокультурний феномен / С. І. Побожій // Сучасна картина світу: природа, суспільство, людина : збірник наукових праць. – Суми, 2008. – С. 274 – 278.